

IZVJEŠTAJ br. 3

**KAKVA JE PODRŠKA UČENJU U ŠKOLI? PRUŽAJU LI RODITELJI
PODRŠKU DJECI U UČENJU? ZAŠTO UČENICI UČE?**

dr.sc. Zrinka Ristić Dedić i dr.sc. Boris Jokić

Datum objave: 3. prosinac 2014. u 12 h

Nelektorirana inačica.

Verzija: 1

Korištene materijala uz imenovanje izvora.

Ristić Dedić, Z. i Jokić, B. (2014). Izvještaj br. 3. Kakva je podrška učenju u školi? Pružaju li roditelji podršku djeci u učenju? Zašto učenici uče? - Serija „O učenju 2014.“. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu.

SERIJA „O UČENJU 2014.“

Seriya „O učenju 2014.“ prikazuje rezultate istraživačkog projekta kojeg su u travnju i svibnju 2014. godine proveli Institut za društvena istraživanja u Zagrebu (Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja) i Županijsko stručno vijeće pedagoga osnovnih škola Grada Zagreba. Projekt je proveden s ciljem istraživanja razvijenosti kompetencije „učiti kako učiti“ kod učenika četvrtih i osmih razreda osnovnih škola Grada Zagreba te stvaranja empirijske podloge za razvoj nacionalne i školskih politika i praksi poticanja ove ključne kompetencije za cjeloživotno učenje. Istraživanjem se ističe važnost učeničkih perspektiva i nastoji osnažiti njihov glas kao najznačajnijih, a često zanemarenih, aktera obrazovnog procesa.

Istraživanje je posebno u hrvatskom kontekstu budući da je izvedeno volonterski i uz punu i iskrenu suradnju stručnih suradnika pedagoga i znanstvenika. Jedinstveno je i po činjenici da su u istraživanju sudjelovale sve javne zagrebačke osnovne škole – ukupno njih 109.

Seriya „O učenju 2014.“ se sastoji od šest kratkih izvještaja u kojima se obrađuju sljedeće teme koje smatramo važnima i zanimljivima široj javnosti, a koje jasno ocrtavaju postojeće stanje, iskustva i perspektive osnovnoškolaca.

TEMA	TEMA
1. Uče li, koliko i što učenici četvrtog i osmog razreda? Pišu li i kada domaće zadaće?	2. Kakve su obrazovne aspiracije hrvatskih osnovnoškolaca i njihovih roditelja? Predstavlja li obrazovanje vrijednost za učenike?
3. Kakva je podrška učenju u školi? Pružaju li roditelji podršku djeci u učenju?	4. Percipiraju li učenici Hrvatsku okruženjem u kojem se učenje i obrazovanje cijene i uvažavaju? Zašto uče?
5. Koliko često učenici osnovnih škola koriste usluge privatnih instrukcija? Iz kojih predmeta i s kojom svrhom?	6. Jesu li naši učenici poduzetni, inicijativni i otvoreni iskustvu i izazovima?

Želja je autora serijom izvještaja „O učenju 2014.“ široj javnosti na razumljiv i jednostavan način predstaviti ključne spoznaje proizašle iz istraživanja te promovirati ideju o učenju kao:

- središnjem odgojnom i obrazovnom procesu u školama;
- znanjima, vještinama i stavovima vezanim uz učenje kao temeljnim odgojno-obrazovnim ishodima;
- ključnom čimbeniku snalaženja i napretka pojedinca u cjeloživotnoj perspektivi.

Seriya „O učenju 2014.“ nije pisana u obliku klasičnog znanstvenog rada, već predstavlja pokušaj popularizacije istraživanja odgoja i obrazovanja i prilog široj javnoj raspravi o mogućnostima razvoja obrazovnog sustava u Republici Hrvatskoj.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je provedeno u svih 109 javnih škola Grada Zagreba. U svakoj od škola slučajnim odabirom izabrana su dva razredna odjela: jedan osmoga i jedan četvrtoga razreda. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 2417 učenika i učenica četvrtih i 2299 učenika i učenica osmih razreda. Izabrani učenici su tijekom jednog školskog sata ispunjavali upitnik o vlastitim školskim iskustvima, pristupima učenju, doživljaju učenja te stavovima prema učenju i obrazovanju. Upitnici su posebno prilagođeni različitoj dobi učenika.

PODJELE KORIŠTENE U IZVJEŠTAJU

U izvještaju su prikazani podaci na razini svih učenika te, ovisno o pitanju, čestine odgovora s obzirom na spol, obrazovno postignuće učenika i obrazovni status roditelja.

SPOL

Od 2417 sudionika istraživanja u četvrtom razredu 48,2% su djevojčice, a 51,8% dječaci. Od 2299 sudionika istraživanja u osmom razredu 51,5% su djevojčice, a 48,5% dječaci.

OBRAZOVNO POSTIGNUĆE

Kao mjera obrazovnog postignuća u istraživanjima u kojem sudjeluju učenici osnovnih škola, uobičajeno se koristi prosjek ocjena iz prethodnog razreda u kojem su uprosječene ocjene iz svih predmeta koji imaju vrlo različite raspodjele ocjena. Ovako izračunat prosjek ocjena ne predstavlja dobru mjeru obrazovnog postignuća učenika, stoga se u seriji „O učenju 2014.“ kao mjera koristi zbroj zaključnih ocjena iz prethodnog razreda (sedmog) iz tri predmeta:

HRVATSKI JEZIK	MATEMATIKA	PRVI STRANI JEZIK
----------------	------------	-------------------

Obrazovno postignuće iskazano na ovaj način ima raspon od 6 (ocjena dovoljan (2) iz sva tri predmeta) do 15 (ocjena odličan (5) iz svih navedenih predmeta).

Važno je napomenuti da određena razina obrazovnog postignuća može biti zbroj različitih ocjena. Tako npr. obrazovno postignuće vrijednosti 9 je najčešće zbroj ocjena dobar (3) iz sva tri predmeta, ali također može biti zbroj ocjena vrlo dobar (4), dobar (3) i dovoljan (2) te odličan (5), dovoljan (2) i dovoljan (2).

U tablici 1. je prikazana raspodjela ovako određenog obrazovnog postignuća izračunatog zbrojem zaključnih ocjena iz hrvatskog jezika, matematike i stranog jezika.

Tablica 1. Kategorizacija obrazovnog postignuća učenika

OBRAZOVNO POSTIGNUĆE										
Zbroj ocjena	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
% učenika	5,4%	6,6%	8,0%	7,8%	9,1%	9,3%	9,9%	12,3%	11,1%	20,5%

OBRAZOVNI STATUS RODITELJA

Obrazovanje roditelja povezano je s različitim odgojno obrazovnim ishodima. U istraživanju su učenici osmih razreda pitani za najviši završeni stupanj obrazovanja roditelja/skrbnika. Podaci o obrazovanju majke i oca su potom spojeni u jedinstvenu mjeru roditeljskog obrazovnog statusa te kategorizirani na način prikazan u tablici 2.

Tablica 2. Kategorizacija obrazovnog statusa roditelja

KATEGORIJA	UKLJUČUJE	%
Oba roditelja OŠ/barem jedan roditelj SSS	Oba roditelja sa završenom osnovnom školom Barem jedan od roditelja sa završenom srednjom školom	4,9
Oba roditelja SSS	Oba roditelja sa završenom srednjom školom	34,2
Barem jedan roditelj VŠS/VSS	Barem jedan od roditelja završena viša/visoka škola ili fakultet	25,0
Oba roditelja VŠS/VSS	Oba roditelja sa završenom višom/visokom školom ili fakultetom	35,9

ŠTO JE PRIKAZANO U OVOM IZVJEŠTAJU?

U ovom izvještaju prikazani su rezultati koji ukazuju na povezanost određenih ponašanja učitelja, roditelja i vršnjaka s razvojem znanja, vještina i stavova vezanih uz učenje. Učitelji, roditelji i vršnjaci predstavljaju glavne izvore utjecaja na učenike i njihov pristup školi i učenju. Obrazovna, roditeljska i prijateljska sfera mogu imati pozitivne, ali i negativne utjecaje na to što učenici znaju o učenju, kako uče i kakav im je stav prema učenju.

U izvještaju su obrađene sljedeće tri veće cjeline:

- 1) Kakva je podrška učenju u školi?
- 2) Pružaju li roditelji podršku djeci u učenju?
- 3) Suraduju li učenici međusobno u učenju?

Osim navedenoga, prikazani su i rezultati o učeničkoj motivaciji za učenje pod jednostavnim pitanjem koje nudi složen odgovor:

- 4) Zašto učenici uče?

1. KAKVA JE PODRŠKA UČENJU U ŠKOLI?

Brojna istraživanja ukazuju na presudnu ulogu školskog okruženja i učitelja u razvoju znanja, vještina i stavova vezanih uz učenje. Za uspostavljanje učinkovitog i redovitog učenja važno je da učitelji koriste pristupe poučavanja i vrednovanja koji kod učenika razvijaju vještine samostalnog i samoreguliranog učenja.

Premda se može na prvi pogled činiti da škola uvijek pozitivno utječe na učenje, školsko okruženje i aktivnosti učitelja mogu imati i negativne posljedice na učenje. Posebice se štetnim pokazuju obrasci koji isključivo potiču učenje napamet te reprodukciju zapamćenog kao ključnu osnovu za vrednovanje i ocjenjivanje. Također izrazito štetnim se pokazuje neredovitost učenja i učenje za ispitivanje, što je prema rezultatima u Izvještaju br. 1. iz serije „O učenju 2014.“ u hrvatskom osnovnoškolskom obrazovanju i slučaj.

Brojne su metode i pristupi kojima učitelji mogu pozitivno utjecati na učenje svojih učenika poučavajući ih o tome kako:

- a) Učiti različitim pristupima i strategijama;
- b) Planirati i organizirati pristup učenju ili rješavanju zadatka,
- c) Pratiti proces učenja i izvođenja planiranih aktivnosti,
- d) Uvidjeti i ispraviti pogreške u učenju i promijeniti pristup učenju,
- e) Kako se motivirati i ostati motiviran za učenje
- f) Kako sam procijeniti kvalitetu učenja i rezultata učenja.

Kako bi učitelji ostvarili pozitivne ishode poželjno je koristiti raznolike metode poučavanja, pristupe i zadatke koji potiču kod učenika samostalno, aktivno učenje, aktiviraju više kognitivne procese i potiču samoprocjenu učenika pri učenju.

Posebno je važno u nastavi pružiti učenicima mogućnost za primjenu znanja i vještina u za njih smislenom kontekstu, primjerice povezivanjem znanja s očekivanjima i prethodnim znanjima učenika, iskustvima iz svakodnevnog života te sa spoznajama iz drugih predmeta i područja. Od ključne važnosti za razvoj zdrave osnove za učenje u školskom okruženju su postupci praćenja, vrednovanja i ocjenjivanja za koje je nužno da budu jasni, transparentni i pravedni. Uz poučavanje o tome kako učiti, za poticanje učenja ključan je i odnos između učitelja i učenika te podrška koju učenici dobivaju od svojih učitelja.

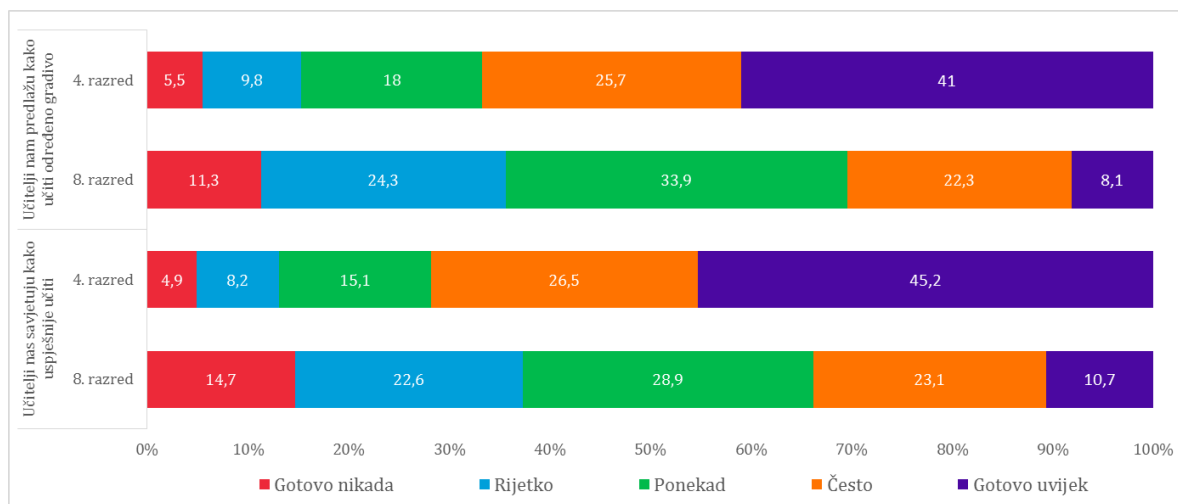
Za potrebe ovog izvještaja izdvojena su neka pitanja o učeničkoj percepciji postupaka učitelja te njihovom doživljaju različitih oblika podrške koju dobivaju od učitelja.

POUČAVANJE I SAVJETOVANJE UČENIKA O TOME KAKO UČITI

Od cijelog niza ispitanih aktivnosti, za potrebe ovog izvještaja izdvojene su dvije tvrdnje o tome u kojoj mjeri učenici 4. i 8. razreda doživljavaju da ih njihovi učitelji poučavaju i savjetuju o tome kako učiti:

- Tvrdnja „*Učitelji nas savjetuju kako uspješnije učiti*“ predstavlja opću orijentiranost učitelja na savjetovanje učenika o tome kako uspješnije učiti
- Tvrdnja „*Učitelji nam predlažu kako učiti određeno gradivo*“ predstavlja specifičnu orijentiranost učitelja na savjetovanje učenika o tome kako učiti određene sadržaje.

Na slici 1. prikazani su odgovori učenika 4. i 8. razreda na ove dvije tvrdnje.

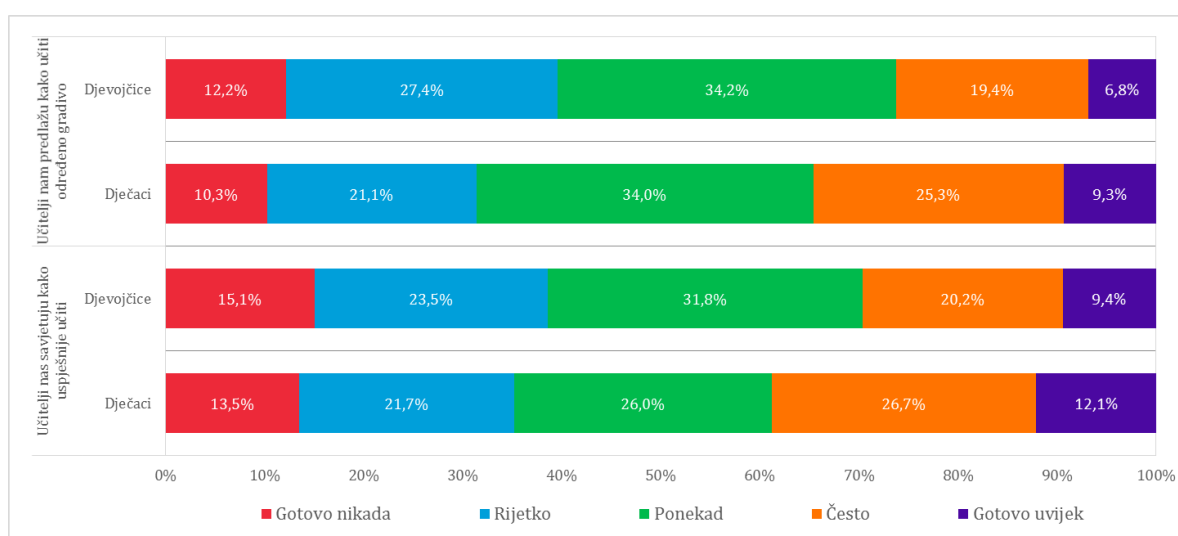

Slika 1. Odgovori učenika 4. i 8. razreda vezani uz poučavanje i savjetovanje o tome kako učiti od strane učitelja

Podaci ukazuju na izrazite razlike u odgovorima učenika 4. i 8. razreda na obje tvrdnje, pri čemu više od dvije trećine učenika 4. razreda iskazuje da im njihova učiteljica često ili gotovo uvijek savjetuje i predlaže kako učiti.

Nasuprot tome, odgovori učenika 8. razreda jasno ukazuju na nedostatak ovakve prakse u predmetnoj nastavi. Tako tek 30% učenika iskazuje da ih njihovi učitelji „često“ ili „gotovo uvijek“ savjetuju kako uspješnije učiti, odnosno predlažu kako učiti određeno gradivo. Istovremeno veći je postotak onih koji ukazuju da je to „gotovo nikada“ ili „rijetko“. Ovi rezultati važan su pokazatelj nepostojanja sustavnog poticanja znanja, vještina i stavova vezanih uz učenje u sustavu obrazovanja Republike Hrvatske. Sustav koji je usmjeren prenošenju i usvajanju sadržaja pojedinih predmeta, ali ne potiče izravno razvoj učenja ne može u dugoročnoj perspektivi imati pozitivne ishode, kako za pojedinca tako i za društvo.

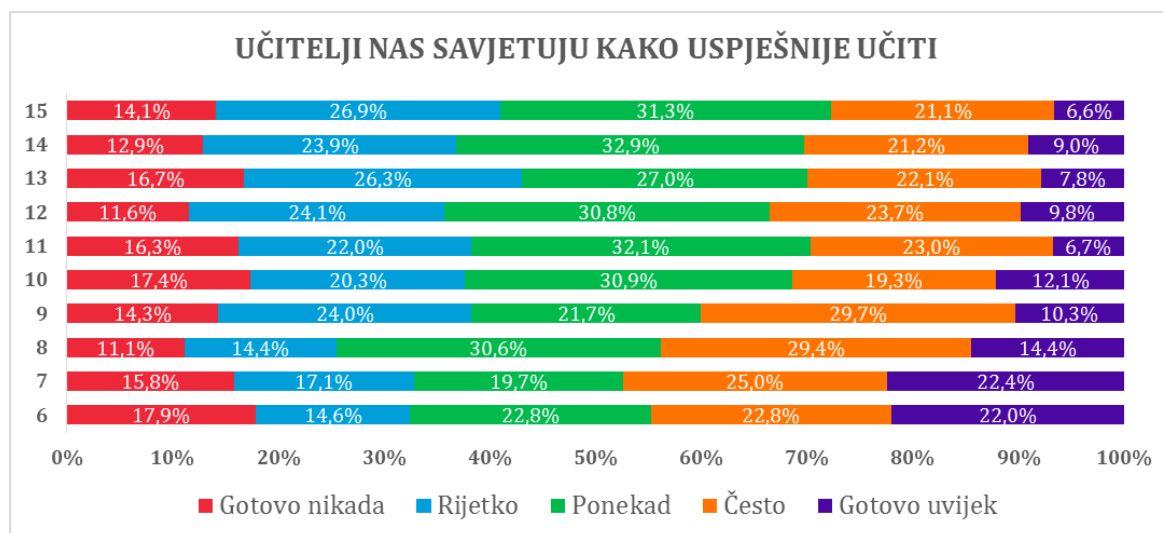
Na slici 2. prikazani su odgovori učenika 8. razreda ovisno o spolu. Među učenicima 4. razreda ne postoje spolne razlike u odgovorima.

Slika 2. Spolne razlike u odgovorima učenika 8. razreda vezanim uz poučavanje i savjetovanje o tome kako učiti od strane učitelja

Rezultati otkrivaju zanimljive razlike koji ukazuju da su djevojčice kritičnije prema praksi učitelja od dječaka. Tako oko 40% učenica 8. razreda iskazuje da ih učitelji gotovo nikada ili rijetko savjetuju i predlažu kako učiti. Dječaci češće primjećuju takve prakse kod svojih učitelja. Rezultati u cjelokupnom istraživanju ukazuju da dječaci pozitivnije procjenjuju djelovanje učitelja te njihove odnose s učiteljima.

Na slici 3. prikazani su rezultati na tvrdnji „Učitelji nas savjetuju kako uspješnije učiti“ s obzirom na obrazovno postignuće učenika.

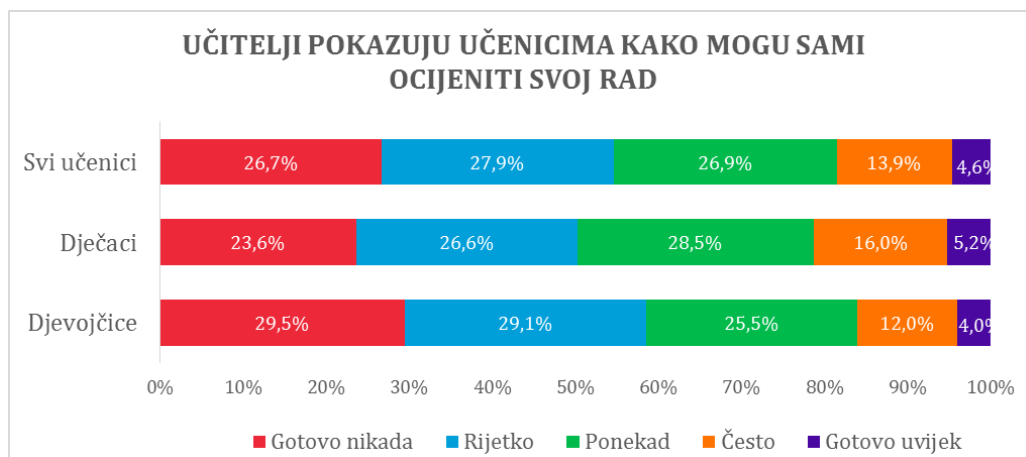

Slika 3. Odgovori učenika 8. razreda na tvrdnji „Učitelji nas savjetuju kako uspješnije učiti“ s obzirom na obrazovno postignuće

Rezultati otkrivaju zanimljive razlike u odgovorima među skupinama učenika različitog obrazovnog postignuća. Najveća zastupljenost odgovora „često“ i „gotovo uvijek“ prisutna je kod skupina učenika s najslabijim školskim uspjehom. Tako gotovo polovina učenika u kategorijama 6 (zaključne ocjene dovoljan (2) iz predmeta hrvatski jezik, matematika i strani jezik u 7. razredu) i 7 (ocjene iz dva predmeta dovoljan (2), a iz jednog dobar (3)) izjavljuje da ih učitelji često ili gotovo uvijek savjetuju kako uspješnije učiti. Istovremeno, tek nešto više od 25% učenika u kategoriji najvišeg obrazovnog postignuća (sve tri ocjene odličan (5)) daje takve odgovore, a više od 40% njih ukazuje da ih učitelji rijetko ili gotovo nikada savjetuju kako uspješnije učiti. Obrazloženje za ovakve rezultate nalazi se u činjenici da učenicima slabijeg uspjeha učitelji vrlo često jasno iskazuju što je potrebno za dobivanje pozitivne ocjene te oni to mogu doživjeti kao savjet o tome kako uspješnije učiti. Odgovori učenika boljeg uspjeha ukazuju pak na nedostatak sustavnog poučavanja kako učiti.

Iz niza pojedinačnih aktivnosti učitelja koje oni mogu poduzimati s ciljem poticanja razvoja učeničkih znanja, vještina i stavova vezanih uz učenje, za potrebe ovog izvještaja također su izdvojene dvije koje ukazuju na prisutnost određenih negativnih i pozitivnih obrazaca u osnovnoškolskom obrazovanju.

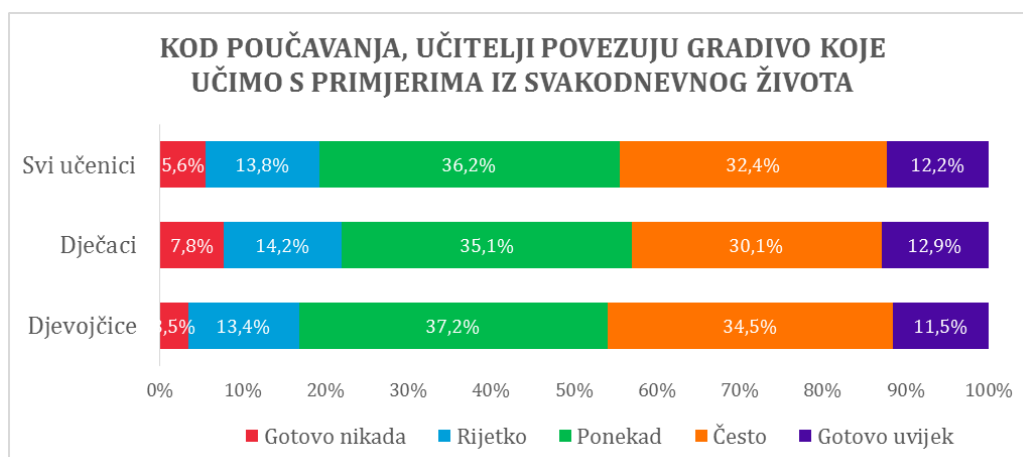
Razvoj sposobnosti procjene vlastitog rada u osnovi je samoreguliranog i učinkovitog djelovanja pojedinca. Škola je okruženje u kojem bi se kod učenika trebale razvijati ove sposobnosti prije svega kroz procjenu procesa i rezultata vlastitog učenja. Na slici 4. prikazani su odgovori učenika 8. razreda na tvrdnji „Učitelji pokazuju učenikima kako mogu ocijeniti vlastiti rad“.

Slika 4. Odgovori učenika 8. razreda na tvrdnji „Učitelji pokazuju učenicima kako mogu sami ocijeniti svoj rad“

Odgovori učenika ukazuju da se radi o aktivnosti koja je u našim školama rijetko korištena. Manje od petine učenika na ovu tvrdnju odgovora s „često“ i „gotovo uvijek“, a više od polovine s „rijetko“ i „gotovo nikada“. Činjenica da nastavnici ne potiču samoprocjenu pa i ocjenjivanje vlastitog rada, osim na proces učenja, može imati i šire posljedice. Poznato je da upravo sustavi koji razvijaju kritički odnos prema vlastitom radu i sposobnost realistične procjene postignuća ostvaruju i najbolje obrazovne ishode. Obrazovni sustav nužno treba biti okruženje u kojem se razvijaju sposobnosti procjene vlastitog rada kroz usporedbu s prethodnim osobnim postignućima i postignućima drugih. Za navedeno su posebno važni obrasci praćenja i vrednovanja koje je u hrvatskim školama svedeno isključivo na vrednovanje i ocjenjivanje naučenog. Nažalost, naš obrazovni sustav i dalje karakterizira potpuni nedostatak formativnog vrednovanja usmjerenog na pojedinca i proces u kojem on sudjeluje.

Kao jedan od pozitivnih nalaza ovog dijela istraživanja mogu se navesti odgovori učenika o tome povezuju li učitelji sadržaje koje poučavaju s primjerima iz svakodnevnog života. Smještanje sadržaja koji se poučavaju i uče u životni kontekst povećava zanimljivost i korisnost onoga što se uči te pozitivno utječe na motivaciju za učenjem. Odgovori na ovo pitanje su važni jer se često u javnosti ukazuje na to da je upravo nepovezanost onoga što se poučava sa svakodnevnim životom jedan od glavnih nedostataka hrvatskog sustava obrazovanja. Na slici 5. prikazani su odgovori učenika 8. razreda na navedenu tvrdnju.

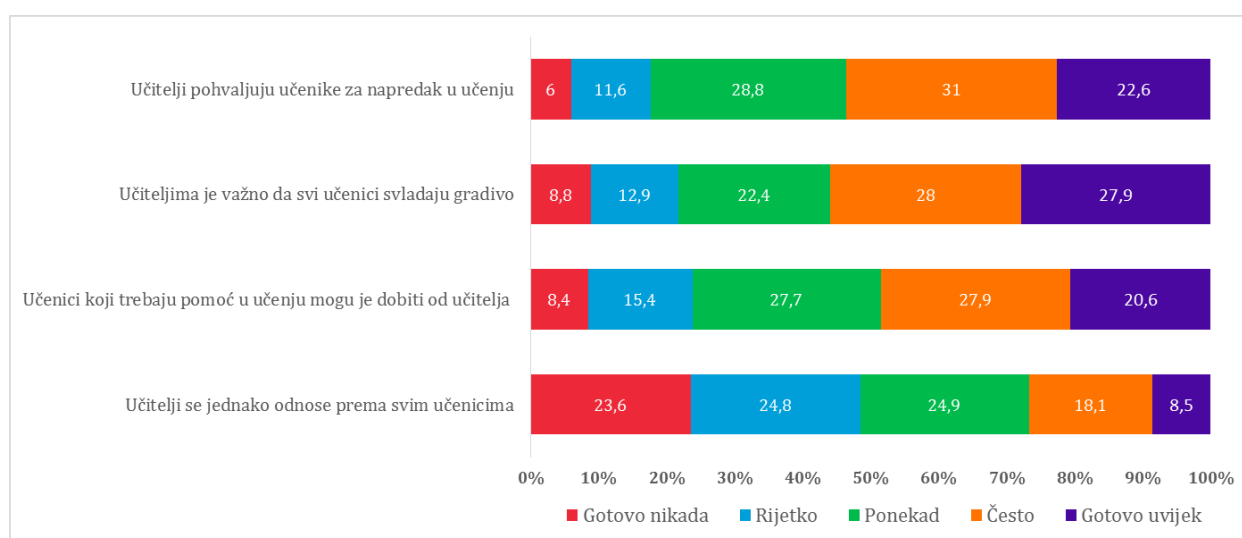

Slika 5. Odgovori učenika 8. razreda na tvrdnji „Kod poučavanja, učitelji povezuju gradivo koje učimo s primjerima iz svakodnevnog života“

Rezultati ukazuju da gotovo polovina učenika 8. razreda smatra da njihovi učitelji kod poučavanja „često“ ili „gotovo uvijek“ povezuju gradivo s primjerima iz svakodnevnog života. Premda je opravdano željeti i očekivati i veći postotak, radi se o pozitivnom rezultatu koji nije u skladu s prevladavajućim stereotipom o poučavanju u hrvatskim školama.

PODRŠKA UČENJU OD STRANE UČITELJA

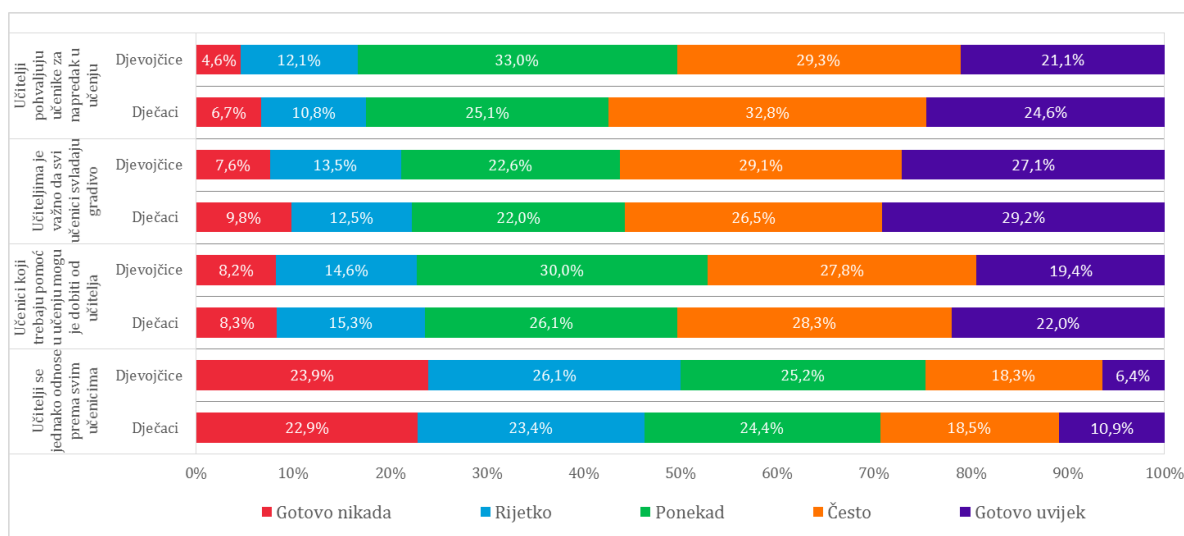
Podrška u učenju i za učenje koju učitelji i drugi djelatnici škole pružaju učenicima važan je čimbenik razvoja znanja i vještina učenja te naročito stavova i motivacije za učenje. Istraživanja ukazuju da učenička percepcija toga je li učiteljima stalo do toga da učenici nauče, mogu li im se obratiti za pomoć u učenju, pohvaljuju li ih za napredak u učenju te, ono što je posebice važno, odnose li se jednako prema svim učenicima utječe na gotovo sve elemente vezane uz njihovo učenje. Na slici 6. prikazani su odgovori učenika 8. razreda na četiri tvrdnje vezane uz podršku učenju.

Slika 6. Odgovori učenika 8. razreda na tvrdnje o podršci učenju od strane učitelja

Rezultati ukazuju na određene pozitivne tendencije u hrvatskom obrazovanju. Tako više od polovine učenika smatra da učitelji „često“ ili „gotovo uvijek“ pohvaljuju učenike za napredak u učenju. Sličan postotak učenika smatra da učenici koji trebaju pomoć u učenju istu mogu dobiti od učitelja. Još veći postotak smatra da je učiteljima važno da svi učenici savladaju sadržaje koji se poučavaju. Radi se o rezultatima koji ukazuju na pozitivno ozračje u našim školama te na činjenicu da još uvijek nije narušen ljudski odnos između učitelja i učenika.

S druge strane, odgovori učenika na tvrdnji „Učitelji se jednako odnose prema svim učenicima“ su zabrinjavajući jer ukazuju da učenici doživljavaju da to u našim školama nije slučaj. Tako gotovo polovina učenika na ovoj tvrdnji daje odgovor „rijetko“ ili „gotovo nikada“, a tek nešto više od četvrtine odgovara da se učitelji „često“ ili „gotovo uvijek“ jednako odnose prema svim učenicima. Na slici 7. prikazane su raspodjele odgovora učenika i učenika na ovim tvrdnjama.

Slika 7. Spolne razlike u odgovorima učenika 8. razreda vezanih uz podršku učenju od strane učitelja

Kao i u slučaju procjene aktivnosti učitelja usmjerenih k razvoju učeničkih znanja, vještina i stavova o učenju, i ovdje su odgovori dječaka pozitivniji od odgovora djevojčica. Dječaci u većoj mjeri percipiraju pohvale učitelja o napretku u učenju, mogućnost obraćanja učiteljima za pomoć u učenju i posebice jednakost pristupa učitelja prema svim učenicima. Radi se o vrlo zanimljivom nalazu koji sugerira postojanje boljeg odnosa, veću pažnju i posvećenost učitelja dječacima, što je možda uzrokovano njihovim nešto slabijim uspjehom tijekom osnovnoškolskog obrazovanja. Uzrok navedenome, međutim, mogu biti i brojni drugi psihološki procesi.

2. PRUŽAJU LI RODITELJI PODRŠKU DJECI U UČENJU?

Uključenost roditelja u obrazovanje djeteta, njihovo praćenje onoga što se u školi događa, komunikacija vezana uz učenje i praktična podrška učenju značajno određuju kvalitetu učenja, školski uspjeh te obrazovne izbore učenika.

Roditelji mogu pozitivno utjecati na učenje svoje djece kroz:

- Osiguranje okruženja u domu koje potiče učenje,
- Svakodnevno praćenje i komunikaciju o aktivnostima vezanima uz školu i učenje,
- Pružanje izravne pomoći u učenju i školskim aktivnostima,
- Ukazivanjem na važnost učenja i obrazovanja i sl.

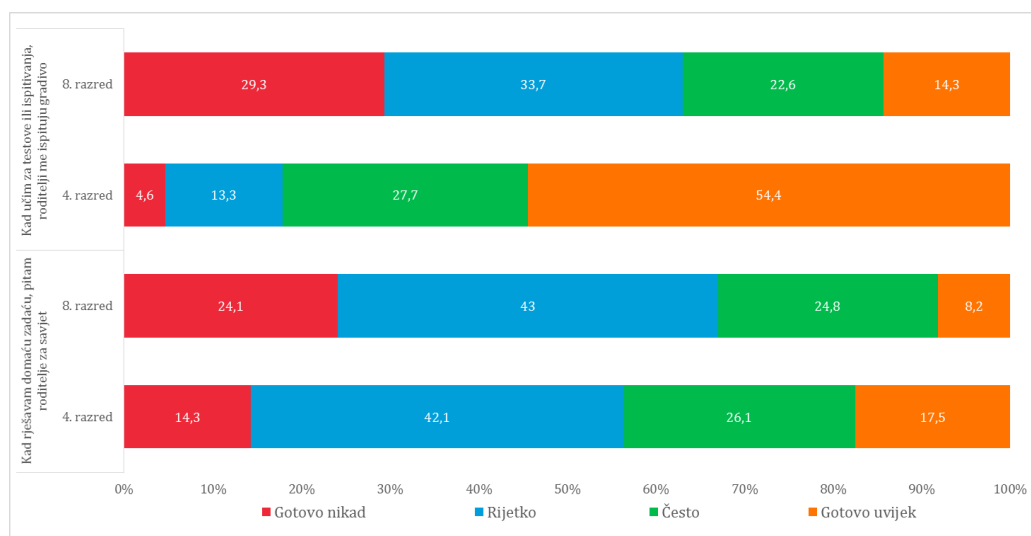
Kao i kod školskog okruženja, i roditelji mogu negativno utjecati na učenje vlastite djece. Jasno je da isključenost iz obrazovanja vlastitog djeteta ne može imati pozitivne posljedice, ali i prekomjerna uključenost, naročito kroz neke oblike podrške, može biti kontraproduktivna za razvoj motivacije i vještina učenja. Tako pretjerana kontrola i izravna pomoć mogu spriječiti razvoj samostalnog učenja kod učenika. Posebice je osjetljiva situacija u kojoj roditelji ukazuju na važnost učenja i obrazovanja, ali navedeno ne prate ostali oblici podrške.

U ovome istraživanju ispitano je nekoliko elemenata učeničke percepcije roditeljske podrške koji se mogu podijeliti na:

- praktičnu podršku učenju
- komunikaciju vezanu uz školu i učenje.

PRAKTIČNA PODRŠKA U UČENJU

Na slici 8. prikazani su odgovori učenika vezani uz to u kojoj mjeri im roditelji pomažu u izvršavanju obveza i to kroz pisanje domaćih zadaća i učenje prije pismenog i usmenog ispitivanja.

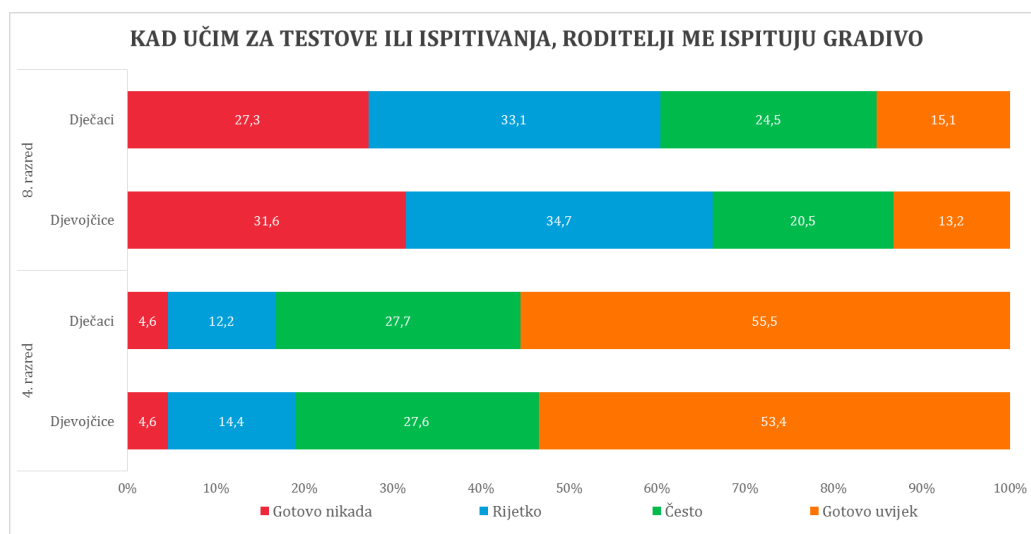
Slika 8. Odgovori učenika 4. i 8. razreda vezani uz praktičnu podršku učenju od strane roditelja

Rezultati ukazuju na različite obrasce praktične podrške roditelja učenju kod učenika 4. i 8. razreda. Očekivano je ovaj oblik podrške veći u 4. razredu. U toj dobnoj skupini više od 80% učenika iskazuje da ih roditelji ispituju prije usmenog ili pismenog ispitivanja, a gotovo polovina da im roditelji pomažu pri pisanju domaćih zadaća. Ovi nalazi upućuju na značajan angažman

roditelja u obrazovanju vlastite djece i posredno ukazuju na važnost koju roditelji pridaju obrazovanju i osiguravanju šansi za uspjeh djece.

U 8. razredu je učestalost roditeljske podrške značajno niža pa gotovo dvije trećine učenika na obje tvrdnje daje odgovor „gotovo nikada“ ili „rijetko“, a tek trećina „često“ i „gotovo uvijek“. Razlozi ovakvih razlika među učenicima različite dobi su mnogobrojni, pri čemu je važno istaknuti sljedeća tri: 1. Očekivanja da su učenici u 8. razredu zreliji i samostalniji te da imaju razvijenija znanja i vještine učenja čine praktičnu podršku roditelja u učenju naizgled manje potrebnom; 2. U različitim trenucima obrazovanja djeteta, razlikuje se razina kompetentnosti roditelja za pružanje praktične pomoći učenicima. Dok je u četvrtom razredu većina roditelja kompetentna pružiti pomoć s obzirom na obim i složenost onoga što se uči, u osmom razredu za određeni broj roditelja to vjerojatno više nije slučaj. Navedeno potvrđuju istraživanja o korištenju privatnih instrukcija u višim razredima osnovne škole i u srednjoj školi u kojima roditelji govore da se obraćaju servisu privatnih instrukcija jer se ne osjećaju sposobnim pomoći djeci u vezi sadržaja koji uče (Jokić, Ristić Dedić i sur., 2013.); 3. Zbog složenosti razvojnog razdoblja u kojoj se nalaze djeca u višim razredima osnovne škole te povezanih izazova roditeljstva vezanih uz adolescentsku dob djece, pružanje roditeljske pomoći u obrazovanju može biti izvor dodatnih sukoba i frustracija za određeni dio roditelja i djece te se zbog toga ne smatra uvijek poželjnim rješenjem i izbjegava se.

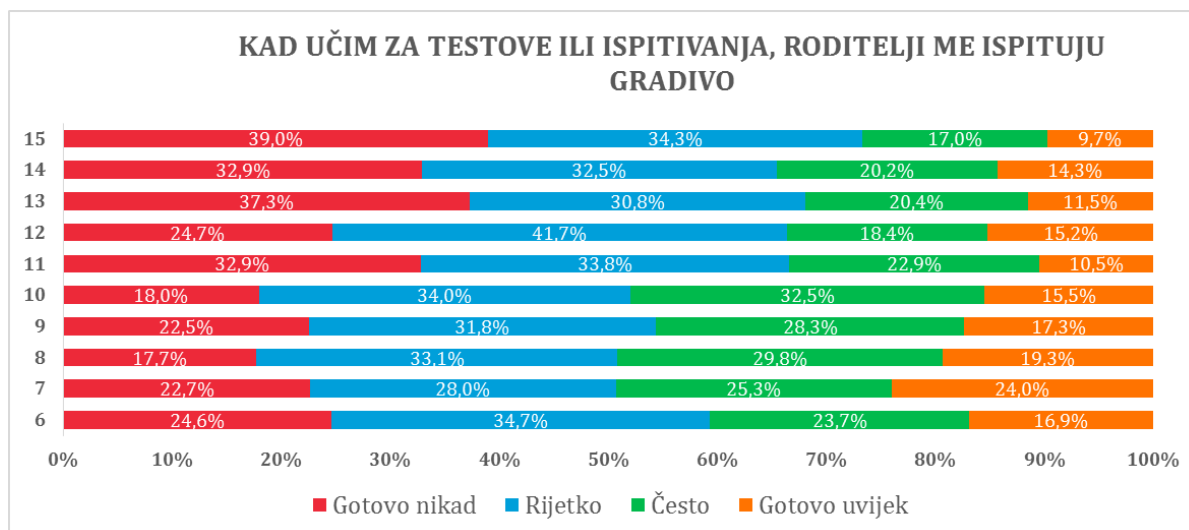
Na slici 9. prikazane su spolne razlike na tvrdnji o praksi ispitivanja od strane roditelja prije usmenog ili pismenog ispitivanja.

Slika 9. Spolne razlike u odgovorima učenika 4. i 8. razreda na tvrdnji „Kad učim za testove ili ispitivanja, roditelji me ispituju gradivo“.

Rezultati ukazuju da roditelji u nešto većoj mjeri pružaju ovaj oblik praktične podrške dječacima. Navedeno je posebice vidljivo kod učenika 8. razreda gdje 40% dječaka odgovara da ih roditelji često ili gotovo uvijek ispituju prije najavljenog ispitivanja u školi. Ovakav oblik podrške rezultat je vjerojatno nešto slabijeg školskog postignuća dječaka, pri čemu roditelji većom uključenosti pokušavaju osigurati ostvarivanje boljeg školskog uspjeha.

Zanimljivi su i odgovori učenika 8. razreda na ovoj tvrdnji ovisno o obrazovnom postignuću prikazani na slici 10.

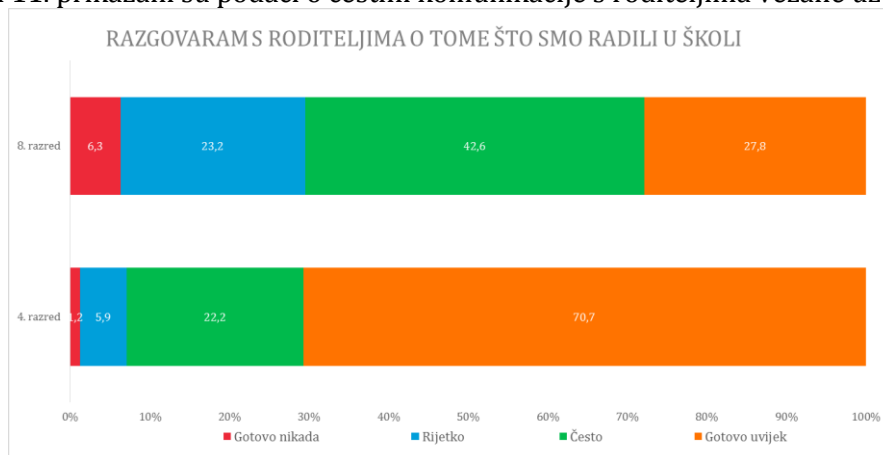

Slika 10. Odgovori učenika 8. razreda na tvrdnji „Kad učim za testove ili ispitivanja, roditelji me ispituju gradivo“ ovisno o obrazovnom postignuću

Odgovori učenika ukazuju da je ovaj oblik roditeljske podrške češći kod učenika slabijeg školskog uspjeha. Tako npr. u kategoriji 7 (zaključne ocjene dovoljan (2), dovoljan (2) i dobar (3)) polovina učenika ukazuje da ih roditelji često ili gotovo uvijek ispituju, dok je u kategoriji 15 taj postotak 26,7%. Kao i u slučaju dječaka, navedeno je odraz želje roditelja za što boljim uspjehom svoje djece i povećanjem šansi za školskim uspjehom.

KOMUNIKACIJA VEZANA UZ UČENJE I OBRAZOVANJE

Rezultati o komunikaciji učenika i roditeljima o učenju i obrazovanju također su vrlo zanimljivi. Na slici 11. prikazani su podaci o čestini komunikacije s roditeljima vezane uz aktivnosti u školi.

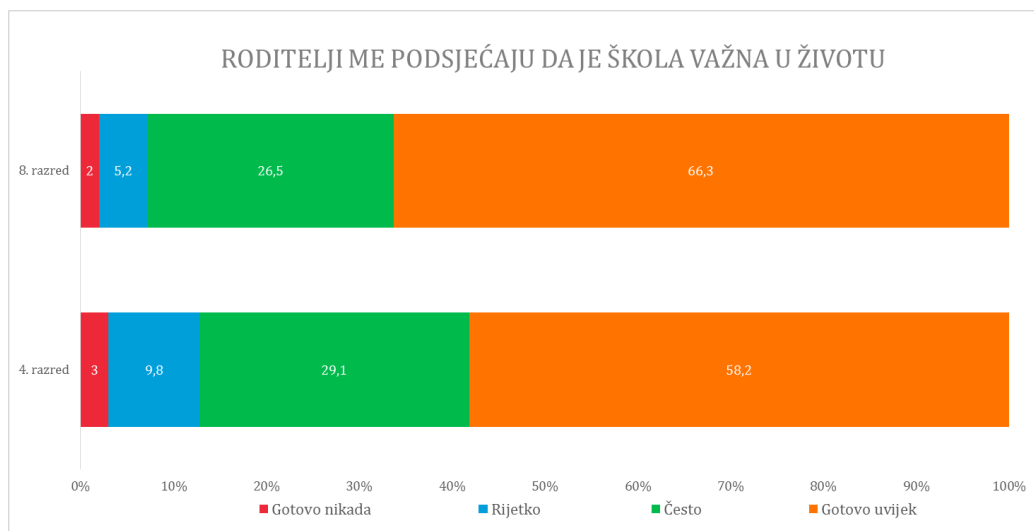
Slika 11. Odgovori učenika 4. i 8. razreda na tvrdnji „Razgovaram s roditeljima o tome što smo radili u školi“

Rezultati ukazuju na izrazite razlike u odgovorima učenika 4. i 8. razreda. U četvrtom razredu komunikacija učenika i roditelja vezana uz aktivnosti u školi je izrazito česta.

U slučaju starije generacije dolazi do značajnog pada u čestini komunikacije. Tako oko 30% učenika iskazuje da rijetko ili gotovo nikada razgovara s roditeljima o tome što su radili u školi. Radi se o dosta visokom postotku učenika, budući da nedostatak komunikacije ukazuje na, ali i vodi nepostojanju zajedničkih težnji roditelja i djece vezanih uz obrazovanje i učenje. Detaljnija analiza ukazuje da u 4. razredu nema spolnih razlika, dok u 8. razredu djevojčice s roditeljima

češće razgovaraju o tome što su radili u školi. Zanimljivo je također da ne postoje značajne razlike na ovoj tvrdnji s obzirom na školski uspjeh učenika 8. razreda.

Zanimljivi rezultati, naročito u kombinaciji s podacima o čestini svakodnevne komunikacije o školskim aktivnostima, dobiveni su na tvrdnji „Roditelji me podsjećaju da je škola važna u životu“ prikazani na slici 12.

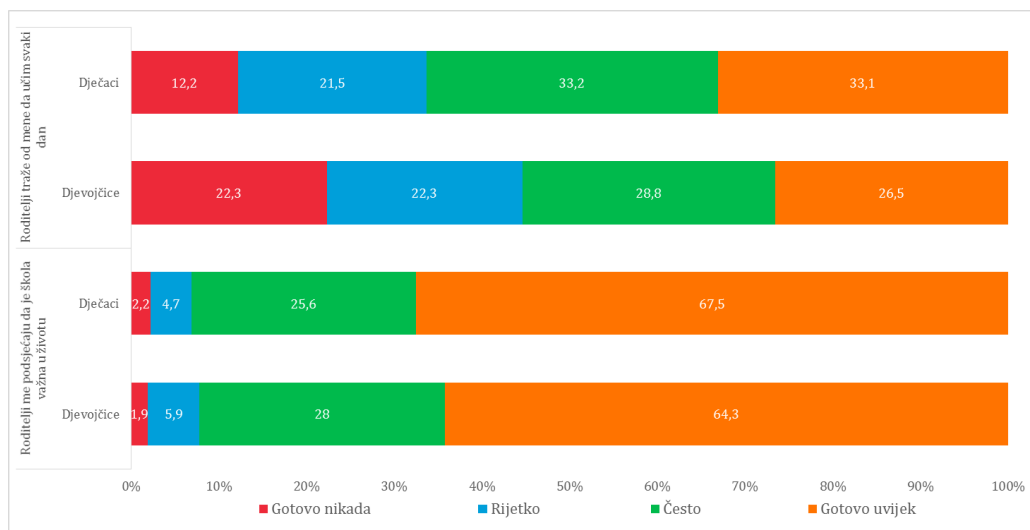

Slika 12. Odgovori učenika 4. i 8. razreda na tvrdnji „Roditelji me podsjećaju da je škola važna u životu“

Za razliku od prethodne tvrdnje, učenici 8. razreda u većem broju odgovaraju da ih roditelji „često“ ili „gotovo uvijek“ podsjećaju na važnost obrazovanja. Tako njih dvije trećine odgovara da ih roditelji gotovo uvijek podsjećaju da je škola važna u životu, a tek 7,2% da to ne čine ili čine rijetko. Ovaj oblik komunikacije potrebno je postaviti u odnos s relativno nižim razinama učestalosti razgovora o školskim aktivnostima i posebice s nižim razinama praktične podrške i pomoći učenicima.

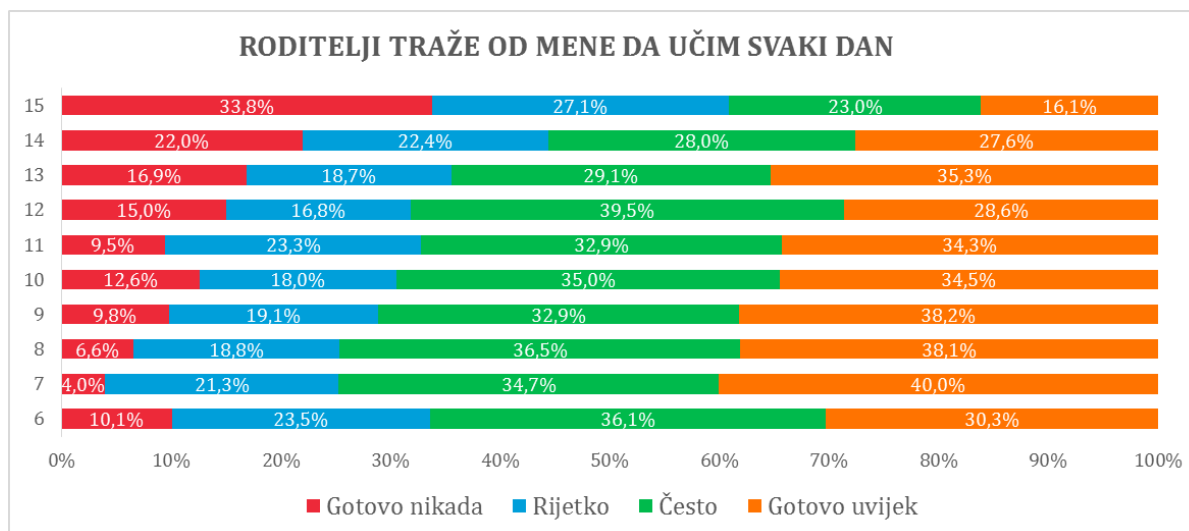
Kao dodatni pokazatelj pokušaja vanjske kontrole ponašanja učenika koju ne prati primjerena razina praktične podrške mogu poslužiti odgovori učenika 8. razreda na tvrdnji „Roditelji od mene očekuju da učim svaki dan“ gdje više od 60% učenika odgovara da je to često ili gotovo uvijek slučaj. (Ne)uspješnost ovakvog zahtjeva i očekivanja roditelja vidljiva je u rezultatu prikazanom u Izvješčaju br. 1. serije „O učenju 2014.“ koji ukazuje da tek 27,7% učenika 8. razreda tvrdi da uči svaki dan.

Odgovori učenika 8. razreda na navedenoj tvrdnji razlikuju se s obzirom na spol (slika 13).

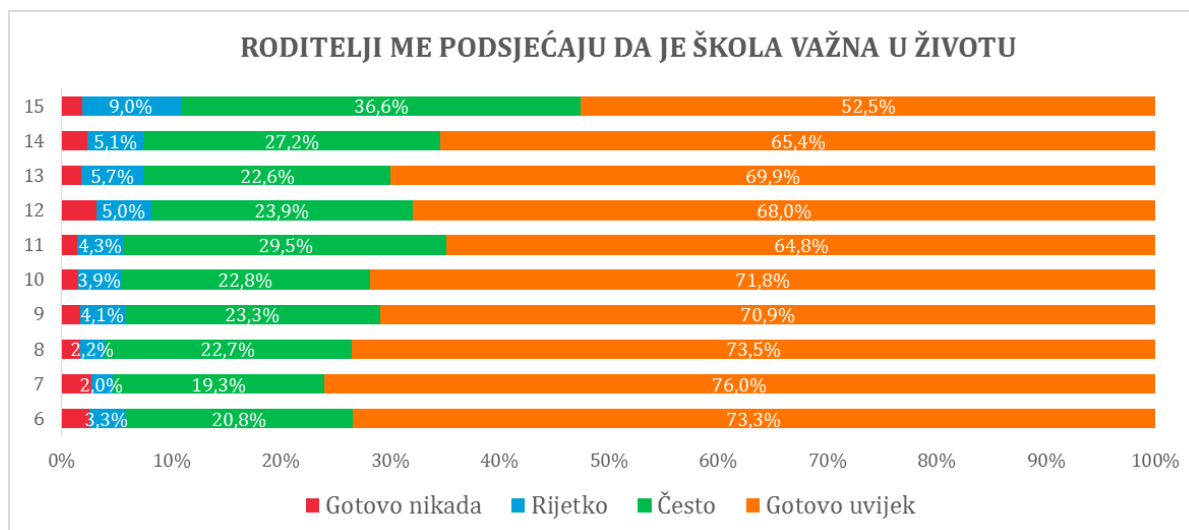

Slika 13. Spolne razlike u odgovorima učenika 8. razreda na tvrdnjama o roditeljskoj podršci

Prikazani rezultati govore da su zahtjevi za svakodnevnim učenjem češći za dječake. Navedeno ne treba čuditi s obzirom na nešto niži školski uspjeh i neredovitije učenje dječaka. Ove podatke potrebno je također povezati i s nižom razinom komunikacije vezane uz svakodnevne aktivnosti u školi. Vrlo su znakoviti i podaci u odgovorima na ove dvije tvrdnje ovisno o obrazovnom postignuću učenika prikazani na slikama 14. i 15.

Slika 14. Odgovori učenika 8. razreda na tvrdnji „Roditelji od mene očekuju da učim svaki dan“ ovisno o obrazovnom postignuću

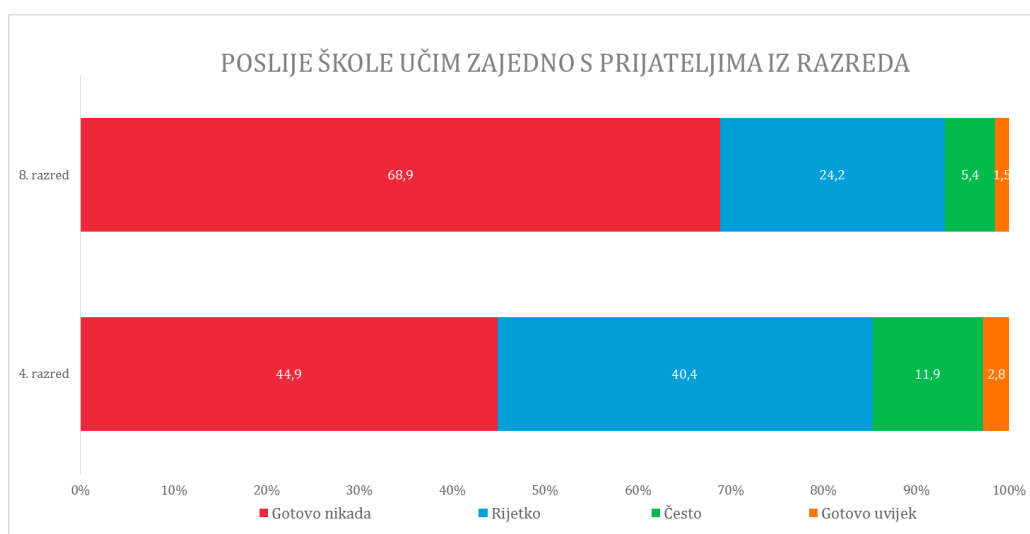

Slika 15. Odgovori učenika 8. razreda na tvrdnji „Roditelji me podsjećaju da je škola važna u životu“ ovisno o obrazovnom postignućju

Učestalost zahtjeva za svakodnevnim učenjem te podsjećanje da je obrazovanje važno u životu veće je kod učenika slabijeg školskog uspjeha. Navedeno je s jedne strane očekivano, budući da učenike s boljim školskim uspjehom vjerojatno ne treba podsjećati da je škola važna u životu i da je potrebno redovito učiti. Ipak, uzevši u obzir rezultate o navikama učenja i roditeljskoj podršci koja se pruža učenicima slabijeg uspjeha, ovi rezultati ukazuju i na moguće frustracije učenika i njihovih roditelja.

3. UČE LI UČENICI ZAJEDNO?

Vršnjaci mogu biti važan izvor podrške razvoju pozitivne osnove za učenje, ali također mogu i negativno djelovati. Suradničko učenje se u određenim uvjetima pokazuje pozitivnim budući da učenici zajednički i međusobno uče koristeći jezik i načine koji su im bliski. Na slici 16. prikazani su podaci o učestalosti učenja s prijateljima iz razreda nakon škole.

Slika 16. Odgovori učenika 4. i 8. razreda na tvrdnji „Poslije škole učim zajedno s prijateljima iz razreda“

Podaci ukazuju da je suradničko učenje izvan škole u našem obrazovanju vrlo rijetko. Tako više od dvije trećine učenika 8. razreda na ovo pitanje odgovara s „gotovo nikada“. Navedeno naravno ne znači da učenici ne surađuju, već da rijetko uče zajedno. Njihovi odgovori na tvrdnjama vezanima uz šaptanje kod usmenog odgovaranja i prepisivanje domaće zadaće ukazuju na postojanje suradnje, ali, naravno, postavlja se pitanje primjerenosti i ispravnosti tih djelovanja.

4. ZAŠTO UČENICI UČE?

Odgovori na pitanje „Zašto učenici uče?“ pružaju sliku o motivaciji učenika, odnosno o ciljevima koji pokreću učenike na i u učenju.

Uobičajeno se razlikuju dvije vrste motivacije – intrinzična (unutarnja) i ekstrinzična (vanjska). Istraživanja konzistentno pokazuju da se kvaliteta procesa učenja i ostvareni rezultati značajno razlikuju ovisno o tome pokreću li učenike uglavnom unutarnji ili vanjski motivi.

Pod intrinzičnom (unutarnjom) motivacijom uobičajeno se podrazumijeva izvođenje aktivnosti koje je vođeno osobnim interesima učenika, njihovim zadovoljstvom određenom aktivnošću i potrebom razvoja znanja i vještina, neovisno o nagradama i mogućim vanjskim pritiscima. Intrinzično motivirani učenici, u idealnoj situaciji, uče zato što žele naučiti nešto novo ili im je učenje zabavno. Ova je vrsta motivacije jasno povezana s kvalitetnijim, dubljim učenjem, kreativnijim pristupom učenju i rješavanju problema te s ostvarivanjem boljih obrazovnih postignuća.

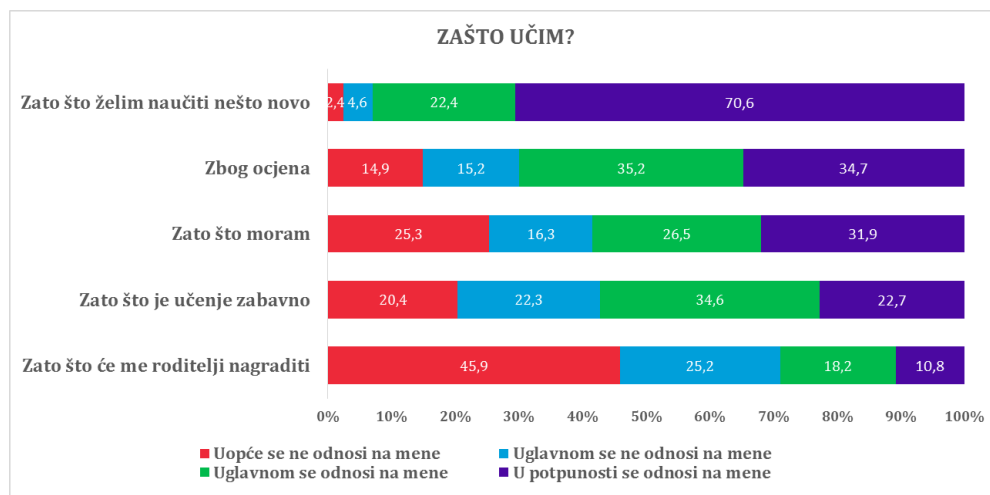
Ekstrinzična (vanjska) motivacija se odnosi na izvođenje aktivnosti zbog posljedica (nagrada, kazni) koje mogu uslijediti nakon učenja, a ne zbog vrijednosti aktivnosti same po sebi. Školske ocjene i nagrade od strane roditelja najčešći su vanjski motivatori koji potiču učenike na učenje. Važnost vanjske motivacije u školskom kontekstu očituje se u tome što je jasno da većina školskih zadataka koji se stavljaju pred učenike nisu sami po sebi zabavni ili zanimljivi pa se može očekivati da određeni oblici ovakve motivacije, primjerice prihvatanje korisnosti učenja i instrumentalne vrijednosti učenja za ostvarivanje osobnih ciljeva, mogu voditi aktivnom pristupu učenju i poželjnim obrazovnim ishodima.

U istraživanju su učenici pitani da procijene koliko se različiti razlozi zbog kojih uobičajeno učenici uče odnose na njih osobno. Na taj način moglo se procijeniti koliko je učenje učenika vođeno unutarnjim, a koliko vanjskim motivima.

U nastavku su prvo prikazani odgovori učenika četvrtih, a zatim odgovori učenika osmih razreda na pitanje „Zašto učiš?“.

Četvrti razred

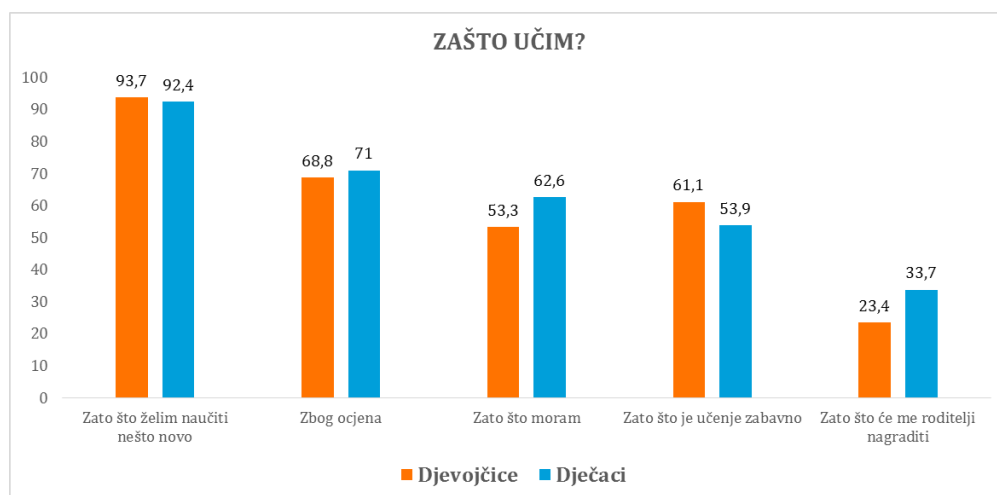
Na slici 17. prikazani su odgovori učenika četvrtih razreda na pitanje „Zašto učiš?“

Slika 17. Odgovori učenika četvrtih razreda na pitanje „Zašto učiš?“

Rezultati pokazuju da u četvrtom razredu glavni motiv za učenje predstavlja želja da se nauči nešto novo, što više od 90% učenika označava kao nešto što se odnosi na njih osobno. Važan motiv za učenje u ovoj dobnoj skupini za 70% učenika također predstavljaju ocjene. Osjećaj da se uči zato što se mora, te zato što je učenje zabavno karakterističan je za više od polovine učenika četvrtih razreda. S druge strane, učenje zbog nagrade roditelja nije toliko rašireno. Ipak, važno je primijetiti da gotovo 30% učenika iskazuje da je za učenje motivirano vanjskim nagradama.

Na slici 18. prikazani su odgovori učenika ovisno o spolu. Prikazani su zbrojevi odgovora 'u potpunosti se odnosi na mene' i 'uglavnom se odnosi na mene'.

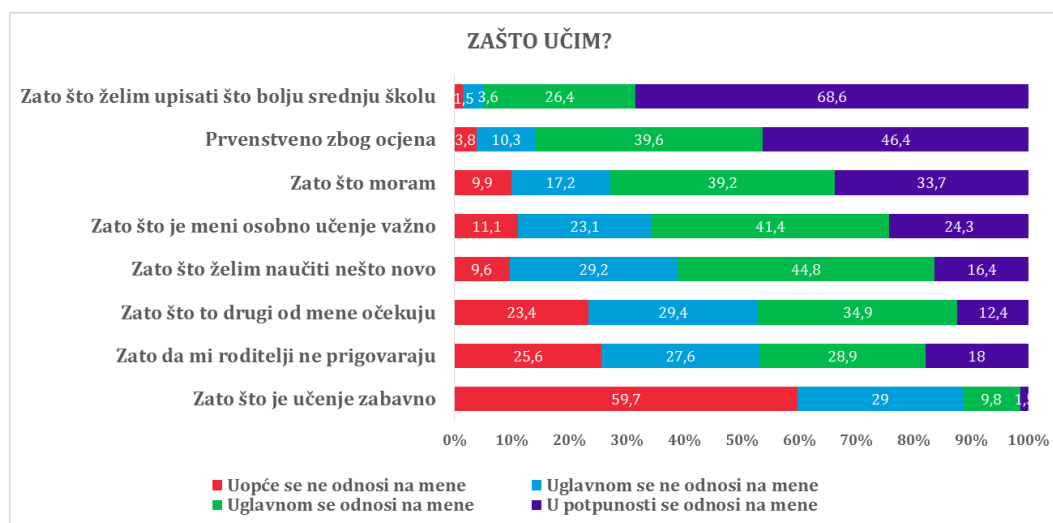

Slika 18. Slaganje učenika četvrtih razreda s tvrdnjama vezanima uz pitanje „Zašto učiš?“ (odgovori 'u potpunosti se odnosi na mene' + 'uglavnom se odnosi na mene') ovisno o spolu

Usporedba odgovora djevojčice i dječaka pokazuje da se oni međusobno ne razlikuju po tome koliko im motiv za učenje predstavlja želja za učenjem nečeg novog i ocjene. Međutim, djevojčice nešto češće izjavljuju da uče zato što je učenje zabavno, a dječaci zato što moraju i zato što će ih roditelji nagraditi.

Osmi razred

Na slici 19. prikazani su odgovori učenika osmih razreda na pitanje „Zašto učiš?“

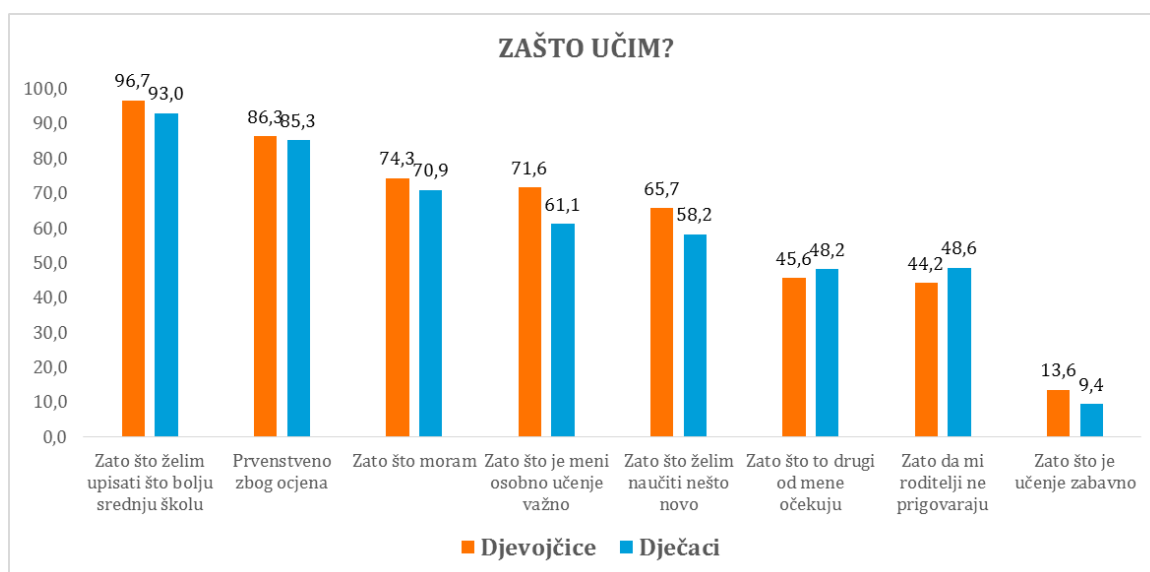

Slika 19. Odgovori učenika osmih razreda na pitanje „Zašto učiš?“

Iz slike 19. je jasno da učenicima osmih razreda glavni motiv za učenje predstavlja želja za upisom što bolje srednje škole. Gotovo 70% smatra da se tvrdnja „Učim zato što želim upisati što bolju srednju školu“ u potpunosti odnosi na njih. Navedeno je razumljivo s obzirom da se nalaze pred upisom u srednju školu. U skladu s ostvarenjem tog cilja za koji je potreban školski uspjeh, učenici osmih razreda odgovaraju da uče prvenstveno zbog ocjena. Učenje prvenstveno zbog ocjena odnosi se na gotovo 90% učenika. Iako su ocjene važne za učenike u obje dobne skupine, zanimljivo je primijetiti da su ocjene značajno izraženiji motiv za učenje u osmom, nego u četvrtom razredu (86,0% prema 69,6%). Visoko na ljestvici motiva za učenje slijedi još jedan oblik vanjske motivacije „učim zato što se moram“. Na ovoj tvrdnji više od trećine učenika odgovara da se to u potpunosti odnosi na njih. Prvi oblik unutarnje motivacije koji se pojavljuje po čestini je odgovor „zato što je meni učenje učenikima osobno važno“ koji se u potpunosti odnosi na četvrtinu učenika.

Motiv za učenjem nečeg novog, koji je najizraženiji u četvrtom razredu, slabi među učenicima osmog razreda, iako je i u starijoj dobnoj skupini prisutan kod značajnog dijela učenika. Posebno zabrinjava izrazit pad slaganja s odgovorom „Učim zato što je učenje zabavno“, koji samo 10-tak % učenika osmih razreda smatra karakterističnim za sebe u odnosu na gotovo 60% učenika 4. razreda.

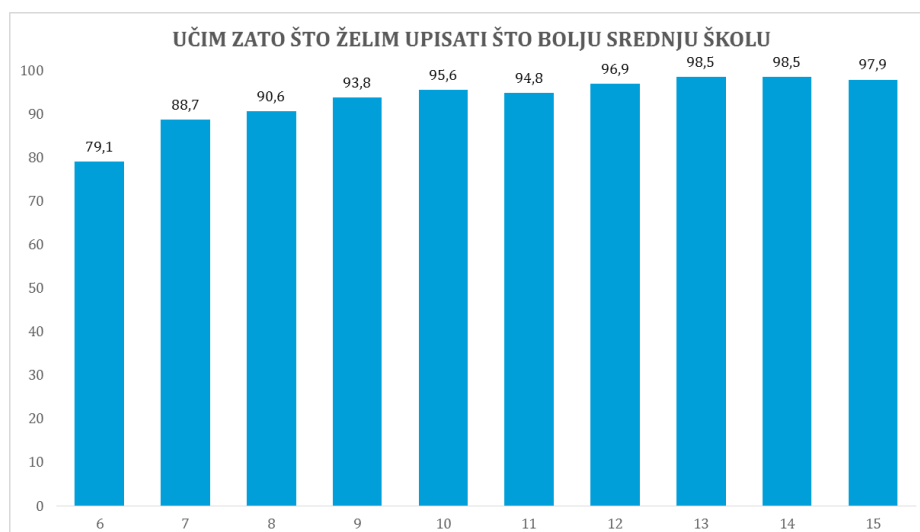
Na slici 20. predstavljeni su odgovori učenika 8. razreda ovisno o spolu. Zbrojeni su odgovori 'u potpunosti se odnosi na mene' i 'uglavnom se odnosi na mene'.

Slika 20. Slaganje učenika osmih razreda s tvrdnjama vezanima uz pitanje „Zašto učiš?“ (odgovori 'u potpunosti se odnosi na mene' + 'uglavnom se odnosi na mene') ovisno o spolu

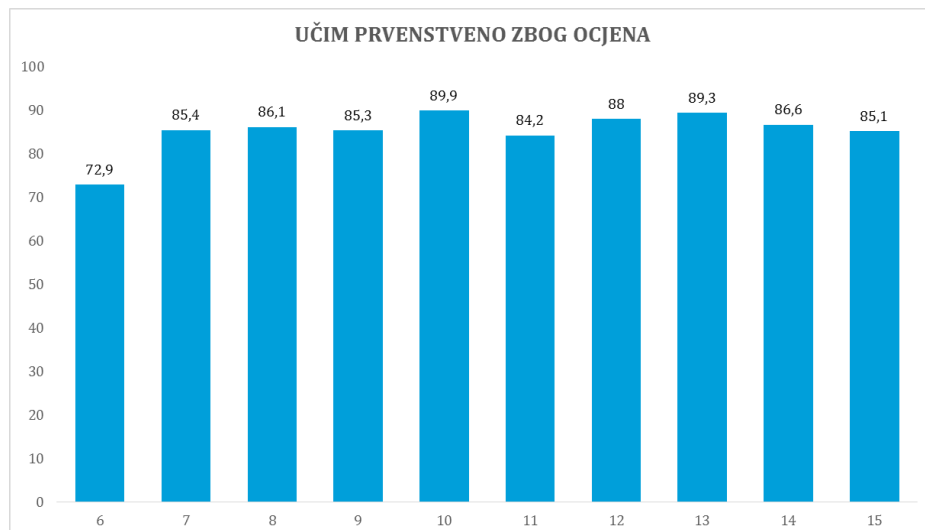
Usporedba odgovora djevojčica i dječaka u osmom razredu pokazuje da su njihovi motivi za učenje vrlo slični i prvenstveno vezani uz želju upisa u odgovarajuću srednju školu te uz postizanje dobrih ocjena. Ipak, analiza razlika pokazuje da dječaci nešto češće izražavaju da uče zato da im roditelji ne prigovaraju, dok su uz djevojčice nešto češće vezani unutrašnji motivi za učenje tj. tvrdnje „učim zato što je meni osobno učenje važno“, „učim zato što je učenje zabavno“ i „učim zato što želim naučiti nešto novo“.

Na slikama 21. do 25. prikazani su odgovori učenika na nekim tvrdnjama iz skupa „Zašto učiš?“ ovisno o obrazovnom postignuću učenika. Izabrane su tvrdnje koje predstavljaju česte motive za učenje i dobro reprezentiraju određenu vrstu motivacije (unutarnju ili vanjsku).

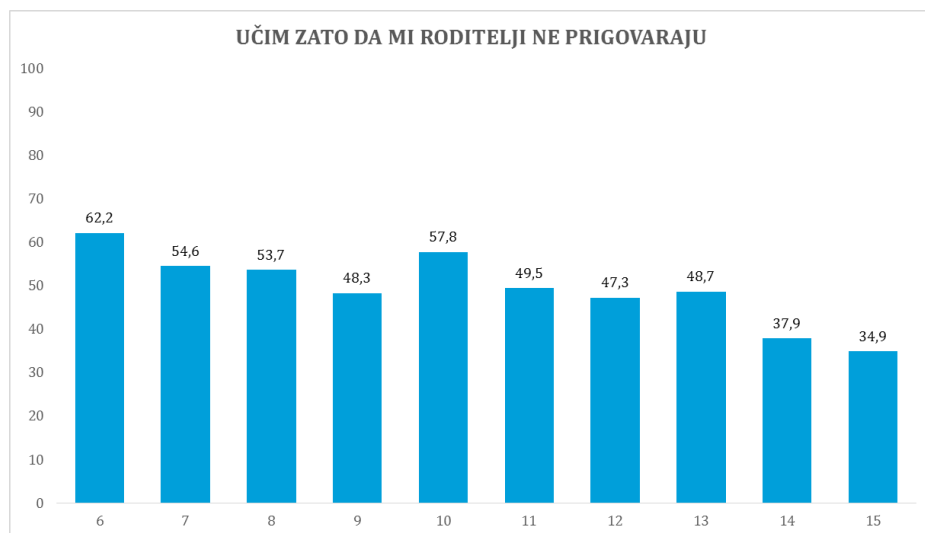
Slika 21. Slaganje učenika osmih razreda s tvrdnjom „Učim zato što želim upisati što bolju srednju školu“ (odgovori 'u potpunosti se odnosi na mene' + 'uglavnom se odnosi na mene') ovisno o obrazovnom postignuću

Učenici u svim kategorijama bez iznimke drže da uče zato što žele upisati što bolju srednju školu. Nešto niža razina odgovora na ovom pitanju, ali opet vrlo visoku s 80% učenika koji odgovaraju da se to na njih odnosi, prisutna je u kategoriji učenika čiji zbroj zaključnih ocjena iz tri predmeta u sedmom razredu iznosi 6.

Slika 22. Slaganje učenika osmih razreda s tvrdnjom „Učim prvenstveno zbog ocjena“ (odgovori 'u potpunosti se odnosi na mene' + 'uglavnom se odnosi na mene') ovisno o obrazovnom postignuću

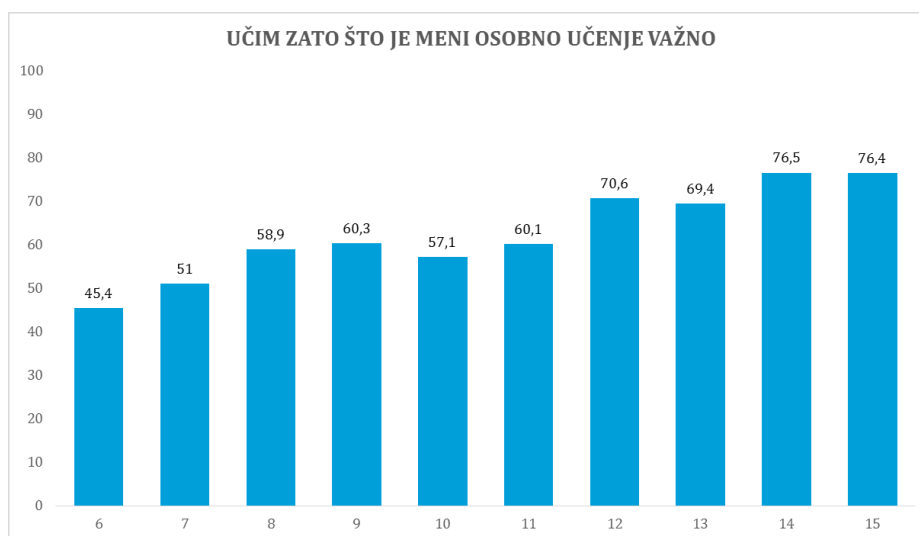
Učenje prvenstveno zbog ocjena, usko povezano s učenjem zbog upisa u što bolju srednju školu, također je podjednako izraženo u gotovo svim kategorijama učenika s obzirom na njihovo obrazovno postignuće, osim u kategoriji najmanje uspješnih učenika. Dok u svim kategorijama između 80 i 85% učenika navodi da uči zbog ocjena, isto izjavljuje 73% učenika u kategoriji najniže razine obrazovnog postignuća.

Slika 23. Slaganje učenika osmih razreda s tvrdnjom „Učim zato da mi roditelji ne prigovaraju“ (odgovori 'u potpunosti se odnosi na mene' + 'uglavnom se odnosi na mene') ovisno o obrazovnom postignuću

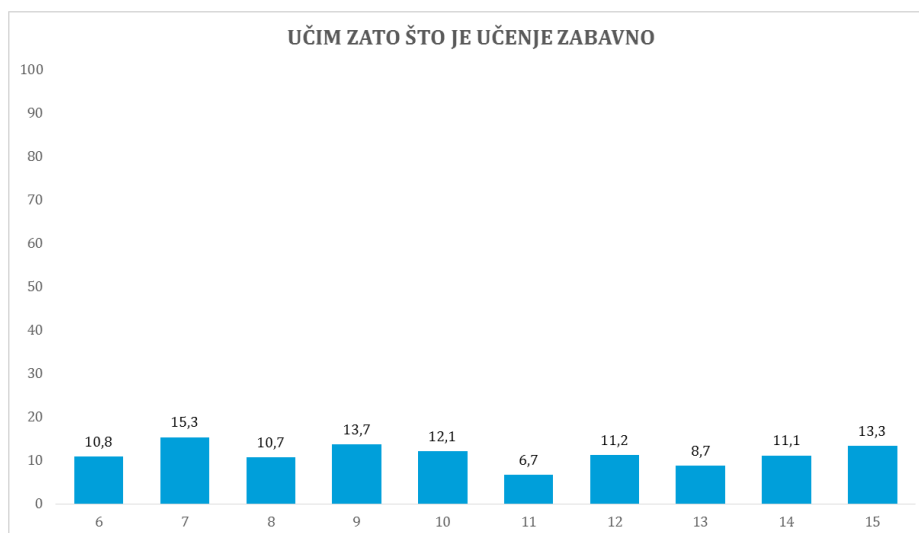
Motiv za učenjem koji je vezan uz izbjegavanje roditeljskih prigovora očekivano je karakterističniji za učenike nižih razina obrazovnog postignuća, nego za najuspješnije učenike.

Gotovo dvije trećine učenika najniže razine obrazovnih postignuća uči zato da im roditelji ne prigovaraju. Isti motiv za učenje karakterizira nešto više od trećine najuspješnijih učenika.

Slika 24. Slaganje učenika osmih razreda s tvrdnjom „Učim zato što je meni osobno učenje važno“ (odgovori 'u potpunosti se odnosi na mene' + 'uglavnom se odnosi na mene') ovisno o obrazovnom postignuću

Slaganje s tvrdnjom „Učim zato što je meni osobno učenje važno“ znatno je češće kod učenika koji su postigli više razine obrazovnog postignuća. Podaci pokazuju da više od dvije trećine učenika u tim kategorijama najuspješnijih učenika pristaje uz ovu tvrdnju. Zanimljivo je, međutim, da oko 50% učenika u dvije kategorije najslabijeg obrazovnog postignuća također smatra ovaj motiv za učenjem karakterističnim za sebe.

Slika 25. Slaganje učenika osmih razreda s tvrdnjom „Učim zato što je učenje zabavno“ (odgovori 'u potpunosti se odnosi na mene' + 'uglavnom se odnosi na mene') ovisno o obrazovnom postignuću

Slaganje s tvrdnjom „Učim zato što je učenje zabavno“ vrlo je nisko za sve kategorije učenika te je prisutno u podjednakoj mjeri, bez obzira na obrazovno postignuće učenika. Takav odgovor možda iznenađuje, jer sugerira da čak i najuspješniji učenici u učenju ne pronalaze zadovoljstvo i pozitivne emocije koje bi trebale biti sastavni dio kvalitetnog učenja.

Dobiveni nalazi o učeničkim motivima za učenje sugeriraju jasno usmjerenje učenika prema postizanju što boljih ocjena i upisu najpoželjnije srednje škole, dok su unutarnji motivi za učenje općenito manje zastupljeni i sve više potisnuti pred ovima vanjskima, posebno s približavanjem kraja osnovnoškolskog obrazovanja. Dominantni motivacijski obrasci kakve pokazuju učenici mogu se smatrati još jednim nepovoljnim obrazovno-odgojnim ishodom našeg obrazovnog sustava. Odgovornost za to ne treba tražiti isključivo u učenicima, već i u osobinama sustava koje potiču razvoj vanjske motivacije učenika. Tu se prije svega misli na postojeću politiku upisa u srednje obrazovanje koja se temelji na strogoj selekciji kandidata u neke programe i škole te na vrednovanju učeničkih postignuća na temelju zaključnih ocjena, ali i na postojeća kurikularna rješenjima koja ne ostavljaju prostora za razvoj interesa učenika, za poticanje njihove znatiželje i samoregulacije.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Rezultati predstavljeni u ovom izvješću ukazuju da u obrazovnom sustavu Republike Hrvatske ne postoji sustavno poučavanje o tome kako učiti i organizirani razvoj znanja, vještina i stavova vezanih uz učenje. Navedeno je naročito izraženo u predmetnoj nastavi koju karakterizira velik broj obveznih predmeta, izrazita orijentacija na sadržaje i vrlo nefleksibilna organizacija nastavnog procesa. Pod utjecajem informatizacije u kojoj su sadržaji i činjenice postali izrazito dostupni, jasno je da se obrazovni sustavi trebaju odmaknuti od usmjerenosti činjenicama i usmjeriti k razvoju procesa, prije svega učenja. Stoga bi sve najavljene promjene u hrvatskom obrazovanju trebale krenuti od načelnog stava, da se u formalnom obrazovanju treba naučiti učenike kako učiti.

Odgovori učenika ukazuju da hrvatski osnovnoškolski sustav krase činjenica da učenici percipiraju da im učitelji daju podršku. Radi se o važnom nalazu jer ukazuje da ljudski odnos koji predstavljaju osnovu cjelokupnog odgojno-obrazovnog procesa nije izgubljen u hrvatskim školama.

Odgovori učenika ukazuju da se kroz obrazovanje smanjuje roditeljska podrška u praktičnom smislu. Zanimljiv je podatak da je praktična podrška i kod učenika četvrtog i kod učenika osmog razreda češća kod dječaka. Posebno je važno naglasiti da se kroz obrazovanje smanjuje svakodnevna komunikacija između djece i roditelja o tome što se radilo u školi. Istovremeno raste podsjećanje o tome da je obrazovanje važno i inzistiranje da je potrebno učiti svaki dan. Rezultati ukazuju da učenici slabijeg uspjeha iskazuju da im roditelji češće ukazuju na potrebu svakodnevnog učenja, što je u potpunom neskladu s postotkom učenika koji doista uče svaki dan.

Glavni motivi za učenje vezani su uz postizanje što boljih ocjena i mogućnost upisa u željenu srednju školu. Problematično je, međutim, što je kod učenika vrlo rijetko prisutno učenje vođeno unutarnjim motivima, primjerice interesom za sadržaj koji se uči, potrebom stjecanja znanja i vještina, uživanjem u aktivnosti učenja, kao i to što se prisutnost takvog učenja još i smanjuje od četvrtih do osmih razreda. Iako se može tvrditi da su takvi nalazi dijelom rezultat nepovoljnog društvenog konteksta koji vlada u Hrvatskoj i posljedica prilagođavanja učenika navedenom kontekstu u pristupima učenju, stavu prema radu itd., sigurno je da određeni elementi obrazovnog sustava doprinose takvim negativnim motivacijskim obrascima. Tu prije svega treba istaknuti postojeće obrasce vrednovanja i ocjenjivanja obrazovnih postignuća učenika koji potiču samo učenje za ispitivanje i učenje za ocjenu, predmetne nastavne programe koji ne korespondiraju s interesima i kognitivnim kapacitetima učenika, ali i model selektivnog upisa u srednje škole na temelju zaključnih ocjena.